

УДК 070.11(092)

МОНАРХІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ЛИПИНСЬКОГО У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ПРЕСІ

Володимир Лернатович

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна,
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Монархізм Липинського і сучасний лібералізм розглядаються як ймовірні домінуючі течії суспільного життя в Україні. Їх гармонійний синтез може виступати суттєвим чинником перспективного державного будівництва.

Ключові слова: консервативні медіа, націоналістичні медіа, монархізм, ліберальна доктрина, державне будівництво.

Історія нашого державництва – це перманентний процес пошуку універсалізму ідеологічних доктрин, оптимізації та уніфікації теоретичної спадщини з метою її екстраполяції на творення цивілізованої повноцінної одиниці міжнародного співтовариства з промовистою назвою – Україна. Вона є сенсом і вінцем прагнень багатьох поколінь патріотів-державників. Цей пошук триває і сьогодні. Газети і журнали сучасної України нерідко повертаються до найвизначніших взірців державницької думки, постатей-репрезентантів ідеологічних моделей суспільного устрою та поступу. Здебільшого вказану тенденцію ми прослідковуємо у пресі національно-демократичної, консервативно-традиціоналістської та націоналістичної орієнтації.

Об'єктом наукового пошуку є абсорбція та адаптація монархічної світобудови до сучасних реалій України. Предметом – форми і методи просперування монархічної ідеї сучасними друкованими ЗМІ.

Газета „За вільну Україну „плюс” за 22 грудня 2005 р., помістивши на своїх шпальтах Заяву Української консервативної партії про політичну реформу, проводить історичні паралелі, що засвідчують нетлінність традиції монархізму в Україні. Особливий акцент зроблено на висвітленні негативної суті політичної реформи, що вступає в силу з 1 січня 2006 року. Адже послаблення „вертикалі” влади і президентської зокрема, добра підстава для поглиблення політичного, економічного і соціального напруження в суспільстві, що тягне за собою безпосередню небезпеку для збереження України як держави, як фігуранта міжнародного права і світового співтовариства”. Тривладдя – Верховна Рада, уряд, Президент має всі вияви і ознаки управлінського хаосу та анархії, що лише на руку антиукраїнським силам та нечистим на руку надбагатіям і т. зв „олігархам”, які нічого спільного

не мають з класичними олігархами на взірець Форда, Круппа, Дюпона. Питань монархізму і гетьманату торкаються сучасні українські газети.

Зокрема це видання:

а) політичних партій „правої” орієнтації: націоналістичних – ДСУ, УНА–УНСО, КУНу, „Свободи” тощо;

б) консервативно-традиціоналістських – Української консервативної партії („За українську Україну”);

в) позапартійних видань консервативного керування („Українська газета „плюс”, „За вільну Україну „плюс”, „Персонал „плюс”);

г) націоналістичного скерування: „Державність”, „Незборима нація”.

Головними формами і методами популяризації монархічної ідеологічної доктрини Липинського у сучасній пресі є: а) повне або часткове відтворення творчої спадщини філософа і теоретика; б) компіляція або епізодичне цитування автора; в) екстраполяція поглядів Липинського на сучасне суспільно-політичне тло; г) метод аналогій та асоціативного мислення; г) сучасні теоретико-ідеологічні імперативи деяких політичних партій (ДСУ, Українська консервативна партія). Наприклад, газета „Персонал „плюс” періодично аналізує історичні постаті та форми їх правління, зокрема, принцип єдиноначалія, сформульований для прадавньої Русі ще Святославом Хоробрим. Звіт з „круглого столу” надруковано у газеті „Персонал „плюс” за 28 грудня – 3 січня 2006 року. Прикладне значення публікації, її актуальність не викликають сумнівів, адже йдеться у ній про необхідність міцної влади Президента.

Якщо поглянути у минуле, то можна впевнено констатувати, що характерною ознакою еволюції націоналістичної теорії є її перманентне викристалізування у зіткненнях, зіставленнях, протиставленнях. Знаний теоретик націоналізму 30-х років Володимир Мартинець проводив його чітку диференціацію за двома векторами: організований і т. зв. вольовий націоналізм. Перший репрезентували послідовники Міхновського: Сціборський, Андрієвський, Вассиян, Онацький та ін. Другий – Донцов, згодом – його послідовник Ленкавський. Найкращим чином це протистояння описав Володимир Мартинець у книзі „Ідеологія організованого і т. зв. волевого націоналізму” [1, с. 200]. Третім джерелом акумулювання національно-державницьких прагнень був Липинський, який за висловлюванням того ж Мартинця, „є самотнім ідеологом українського гетьманства” [1, с. 34]. Його постать є настільки непересічною за роллю і впливом на формування державницької ідеї в сучасній Україні, що її годі обминути. Є відверті прихильники монархічного правління у нашій державі, об’єднані в організації, партії. Це, наприклад, УКП, ДСУ та УНА-УНСО.

Отож, без В’ячеслава Липинського і його творчої спадщини годі вималювати цілісну картину усього спектру української націоналістичної думки. Варто зауважити, що його життю і творчості присвятили свої дослідження І. Лисяк-Рудницький, Д. Дорошенко, Я. Пеленський, А. Монтрезор, Б. Крупицький, В. Босий та ін. Його творчу спадщину передрукують сучасні „праві” націоналістичні періодичні видання, наприклад, журнал „Націоналіст” [2, с. 7]. Публіцистика Липинського, на

думку багатьох авторів, є глибшою і витонченішою у порівнянні, наприклад, з донцовською. Такої думки дотримується і Володимир Мартинець, редактор „Розбудови нації” – теоретичного органу ОУН 30-х р. ХХ ст.

Власне, цей виходець із польсько-шляхетської родини стояв біля витоків ідеології українського монархізму. Кого-кого, а Липинського аж ніяк не можна назвати епігоном чужих ідей. Хоча в концептуальному сенсі він був під впливом французьких апологетів „корони”, таких як Ж. Сорель, Г. Лебон чи В. Парето. Липинський відомий широкому загалу як історик, політик, соціолог, публіцист. Із закінченням гімназії у Києві, він, вважаючи себе українцем, поринув у національну стихію, однак розчарувався у революційній демократії та ініціював створення монархічної УДХП (Української демократичної хліборобської партії, що відстоювала суверенітет України і приватну власність. Відтак Липинський організує чи не першу націоналістичну організацію „орденського” типу – Український Союз Хліборобів-Державників (УСХД). Подібну конспірацію згодом запровадила УВО–ОУН.

Органом цієї партії стала неперіодична збірка „Хліборобська Україна”, що виходила у 1920–1925 рр. Власне, у ній і було надруковано фундаментальний трактат консервативного монархізму „Листи до братів-хліборобів”. В амплуа історика Липинський найчастіше торкався концепцій, продукованих козацькою війною на чолі з Хмельницьким і у цьому сенсі обмотивував концепцію будівництва Української держави. Квінтесенцією є теза: „Ніхто нам не збудує держави, коли ми самі її не збудуємо, і ніхто з нас не зробить нації, коли ми самі нацією не схочемо бути, ... ані Польща, ані пробільшовицька Росія не будуть будувати Україну, бо їм ніякої України не потрібно” [3, с. 13]. Актуальність думки і до нашого часу заперечити годі. Характерна деталь – ця позиція прихильника і натхненника монархізму в Україні цілковито збігається із донцовською візією, з поглядами ОУН 30–х років і з позицією ОУН (р), репрезентованої Бандерою, Стецьком, Ребетом, Лебедем. Винятком у цьому переліку були т. зв. „мельниківці”, які багато чого пов’язували із нацистською окупацією – намагалися бачити у ній каталізатор державницького ренесансу. Лист 2 аргументовано і доступно для широкого загалу доводить раціональність думки, що „... тільки український кляс хліборобський в стані власною силою і власним авторитетом політично зорганізувати і національно об’єднати нашу етнографічну масу, тобто створити Українську Державу і Українську Націю” [3, с. 20]. У цьому контексті, гостро дискутуючи з Винниченком, який закликав усі соціальні стани злитися з пролетаріатом, і Грушевським, який закликав не командувати народом, Липинський говорить, що до сих пір „... не знайшлось на нашій національній території групи людей, настільки авторитетної, щоб вона зуміла біля себе об’єднати величезну більшість української етнографічної маси” [3, с.17]. Хоча знаходимо у його думках і суперечності. Адже відродження української державності було зумовлене саме об’єднанням усіх прошарків українського соціуму навколо козацтва (селянство, міщанство, шляхта). А шляхта як прообраз інтелігенції (проти якої як продукуючої маси виступає Липинський) окультурила козацтво з кочового до осілого. Якоюсь мірою ця думка прослідковується і в діаспорного вченого

О. Оглоблина [4, с. 87]. Без аристократії і персоніфікованої державної ідеї (гетьмана-діда) держави не збудувати. Аристократію у своїх лавах мають кращі серед хліборобів, робітників, інтелігентів, промисловців. З цією метою треба усунути три головні антагонізми: економічний, політичний, національний. На нашу думку, недооцінено в останніх суб'єктивного чинника, а поміж іншим і очевидні об'єктивні реалії диференціації суспільства, які існували завжди. Однак в екстремальних ситуаціях національної катастрофи ці грані стирались у міцних традиціоналістських суспільствах з усталеною державницькою ментальністю. Україні ж притаманна спорадичність державної традиції, а космополітична демократія може завести лише під „панування чужої аристократії, від якої може застерегти лише єдність всіх класів національного фронту”. З цієї нагоди відомий французький соціолог Сорель писав, що демократія в усіх краях намагається зруйнувати сили, які ще хоч трохи підтримують у житті національні традиції. Саме Липинський був гарячим прихильником монархічної династії, згадуючи Рюриковичів, князів київських і галицьких. Адже всім державам притаманне існування влади і провідного прошарку – носія цієї влади. Останній складають військо, виробники та інтелектуали. Особлива заслуга належить „войовникам – продуцентам”; інтелігенція лише формулює і скеровує ідеологічно-національну стихію. Цікавими також є поділені ним державні уклади: демократія, класократія, охлократія. Класократія, на переконання Липинського, детермінує рівновагу між владою і свободою, а демократія віддає перевагу останній. Ця теза видається дещо спірною або ж її не можна зводити до апріорності. Липинський прослідковує ще одну соціально-суспільну тенденцію: класократія, ослаблена матеріальним набутком, переростає в демократію, а остання – в охлократію. В цьому сенсі можна ілюструвати зміну форм правління в Росії на початку двадцятого століття. Про це добре сказано і в сучасних газетних поясненнях монархізму.

Головний консолідуючий чинник у побудові держави Липинський бачив у „територіальному патріотизмі” без огляду на національність, соціальну приналежність, віросповідання і ментальність. Україна має стати Батьківщиною для всіх. У цьому переконанні ми бачимо віддзеркалення дня сьогоднішнього, де подібні сентенції декларативно проголошує і Верховна Рада, і уряд, і Президент.

Націоналістична ж сучасна періодика попри те, що інколи буквально передруковує позиції Липинського, не завжди погоджується з цією гуманістичною позицією, двояко трактуючи реанімоване гасло „Україна для українців”. Журнал УНА-УНСО „Націоналіст” [2, с. 7], роблячи компіляцію з „Листів...”, вихоплює лише ті моменти, які співзвучні із засадничими підвалинами їхньої „партійної лінії” і при цьому нерідко губить головну думку твору, не кажучи про планомірно „непомічені” деякі акценти „Нашої орієнтації”. Зрештою, це характерна деталь багатьох виступів цього „ультра-правого” видання. Широкий читацький загал не обізнаний з усіма нюансами і деталями розвою націоналістичних концепцій, а тому вартувало б зробити невелику преамбулу ознайомлювального характеру. Не був би зайвим і тематичний редакційний коментар, який би з'ясовував поглиблено ту чи іншу

думку такого „нелегкого” автора, як Липинський. Та й з усього видно, що ця публікація передрукована з метою пробудження ностальгії за українською елітою, яку сьогодні слід активно і методично формувати.

Наступним прикладом апологетики монархічної форми правління, справедливості та ефективності якої довела історія, є публікація у газеті „Персонал „плюс” під промовистою назвою „Володимир Мономах врятував киян від лихварства”, автор Н. Ілічева. Це не лише цікавий погляд на роль правителя в суспільній діалектиці, й вудчїтний удар по спекулянтсько-кредитній фінансовій світобудові. Власне, слабкість централізованої влади детермінує динамічне просперування світових гендлярів, махінаторів на взірць Хаммера, Сороса й ін.

Найбільш послідовно та методично необхідність адаптації і трансформації ідей Липинського до сучасних реалій відстоює газета „За українську Україну”, яку видає Українська Консервативна партія. Наприклад, число від 29 листопада – 5 грудня пропонує доволі розлогу і аргументовану статтю директора Інституту метафізичних досліджень, автора і засновника концептуального журналу „Перехід IV” І. Каганця „Третій гетьманат: демократична держава української мрії”. У ній абсолютно вивірено, аргументовано і методично послідовно відстоюється ідея необхідності гетьманського правління на початку III тисячоліття.

Аналізуючи потенційні можливості у справі просперування ймовірного монархічного укладу в Україні, емігрантський дослідник Б. Коваль, наприклад, акцентує увагу на стилі пошуку еліти у Липинського: „Провідною верствою рахує він тих людей, що виявляють стихійне бажання влади і поширення своїх ідей. Він придає їм аристократичні прикмети. Це також не вистачає для успішної і доброї організації влади і будови держави. Крім активності і здатності тієї верстви – поривати маси за собою, потрібно якоїсь дисциплінуючої сили, яка не дозволить, щоб та активність обернулась на руїну замість будування” [5, с. 45]. Власне, таких людей-ідеалістів і бракує нашому сьогоднішньому політичному соціуму, ба, навіть політикам націоналістам-центристам. „Ультра-праві” ідеалісти у своєму рефлекторно-інтуїтивному пориві видаються щирішими, аніж старші і консервативні інтелектуали-прагматики. Власне фанатизму від волі, а не від розуму бракує сьогоднішнім політикам-державникам, які всі починання зведуть до класичного „вигідно – не вигідно”, раціонально – ірраціонально.

Узагальнюючи роль і місце постаті Липинського як політика, публіциста варто сказати, що він не отримав ще належної оцінки у нашого пересічного обивателя з огляду на слабку популяризацію, а інколи обструкцію, чого не скажеш про діаспору (у Філадельфії функціонує Інститут імені Липинського). І це не дивно, бо тут спрацьовує ціла низка обставин. Першочергово як націоналістичні організації і партії, так і їх друковані періодичні видання рідко торкаються спадкового монархізму, як явища Україні чужого. Визначаючи велич його постави, здебільшого ігнорують його головні концептуальні засади, спонтанно публікуючи ті чи інші матеріали, нерідко без будь-яких коментарів. А це вже, радше, „чтиво” для компетентного вузького кола політиків, а не для

широкої української аудиторії. Очевидно, з огляду на те розміщення політичних сил, які маємо сьогодні в Україні, та й на рівень національної свідомості, яку чомусь спеціально не дуже культивують більшість газет і журналів України, боячись звинувачень у „націоналістичній обмеженості як „зліва”, так і від владоможців, які поринули з головою у демократичні процеси. Час Липинського ще не прийшов. Та не варто зволікати із його „поверненням”, адже він і є власне тим, з чим асоціюємо повноцінну державницьку ідею. Апологетами концепції цього визначного теоретика виступають нечисленні періодичні видання консервативного та радикально-націоналістичного керування. Наклади їх поки-що незначні, однак тональність та резонансність на тлі домінуючої ліберальної просперації доволі відчутна, а головне, актуальна в контексті конституційних змін 1 січня 2006 р.

1. *Мартинець В.* Ідеологія організованого і т. зв. волевого націоналізму. – Вінніпег, 1954. – 200 с.
2. *Липинський В.* Листи до братів-хліборобів // *Націоналіст.* – 1992. – Ч. 2.
3. *Липинський В.* Наша орієнтація. – Торонто; 1953. – 26 с.
4. *Оглоблин О.* Думки про Хмельниччину. – Нью-Йорк; 1957. – 87 с.
5. *Коваль Б.* Державним руслом Гетьманщини. – Торонто; 1981. – 45 с.

THE LYPYNSKY'S CONCEPT OF MONARCHISM IN THE MODERN UKRAINIAN PRESS

Volodymyr Lernatovych

*Ivan Franko National University of L'viv,
Universytetska Str.1, 79000, Lviv, Ukraine
Tel. office: (032) 296-41-92
e-mail: journft@franko.lviv.ua*

Lypynsky monarchism and liberalism are dominant trends in the social life in Ukraine.
Their harmonious synthesis is essential for state-building in Ukraine.

Key words: conservative media, nationalist media, monarchism, liberal doctrine, state-building.

*Стаття надійшла до редколегії 19.06.2006
Прийнята до друку 22.06.2006*